

OBČINSKA UPRAVA

GLASILO „KMETSKE ŽUPANSKE ZVEZE“.

IZDAJATELJ IN LASTNIK: „KMETSKA ŽUPANSKA ZVEZA“.

Izhaja vsakega 15. dne meseca, ter stane celoletno 6 kron, polletno pa 3 krone.

Dopise je pošiljati uredništvu „Občinske Uprave“ v Ljubljani. — Rokopisi se ne vračajo.

Odgovorni urednik:

Dr. Vladislav Pegan.

Posamezna številka 60 vinarjev.

Naročnino in oglase sprejema upravništvo „Občinske Uprave“ v Ljubljani.

Cena oglasom je za enostopno petitno vrsto 30 vinarjev, večkratno inseriranje po dogovoru.

Občinsko posredništvo.

Navodnik in zakon za kronovine avstrijskega juga.

(Dr. Fran Mohorič.)

(Dalje.)

III.

Pristojnost.

Pristojnost posredništva je dvojna in sicer: stvarna in krajevna pristojnost.

I. Stvarna pristojnost zadeva vso ono, med strankami sporno stvarino, o kateri se smejo vršiti poskusi posrednikov.

Pravnotežavne zadeve se ne morejo nalagati strokovno neizkušenim in neizurjenim posrednikom, s takimi težavnimi zadevami se smejo baviti samo strokovnjaki, pravniki (odvetniki, notarji) in sodišča. Posrednikom so odkazane le one zadeve, v katerih si morejo vsled vsakdanje rabe in gospodarske prilike pridobiti zadostno razumevanje in izurjenje. Nadalje je uvaževati, da tudi v teh vsakdanjih pravnih rečeh posredniki nimajo razsojevati spornih zadev, ampak smejo samo svetovati in svetovaje posredovati o tem, kako bi se zadeva najugodnejše poravnala, in potem zapisati doseženo poravnavo.

V pravnem življenju ljudstev je malo takih zadev, ki bi se mogle z vso ostrino na nedvomen način razsoditi. Pa tudi pri takih razsodbah je to možno le, kadar je stvarni položaj popolnoma, nedvomno dognan. Povsem zanesljiva ugotovitev dejanskega položaja pa se da s pričami in drugimi dokazi le redkokedaj doseči. Zato je treba sodniku natančnega ugibanja in premostrivanja o tem, kaj so priče in drugi dokazi v resnici dognali. Med dvomljivimi navedbami je torej treba izbirati, katera je bolj verjetna, in kateri gre manj vere.

Iz tega pa sledi, da se da večina stvarnih zadev razsoditi le po boljšem (najboljšem) prepričanju, pri čemer pa ni izključeno, da je stvar vendar le drugačna, in čestokrat sodijo tri stopnje vsaka drugače.

Take zadeve se torej najboljše rešujejo po dobrem prevdanku zahtev ene in druge stranke brez razsodbe po nasvetu zaupnikov (arbitrium boni viri) — s poravnavo, saj velja že od nekdanj pregovor: „Slaba poravnava je več vredna nego mastna pravda“.

Večjih pravnih reči je razmeroma manj, malih in manjših pa mnogo. Večje zadeve se tikajo premožnejših slojev, ki lažje in brez tveganja ščitijo svoje koristi, manj premožnim slojem pa je treba cenenejšega nasveta in pomoči občinskih posrednikov.

V stvarno pristojnost posrednikov spadajo: poravnalni poskusi:

1) v zasebnopravnih (civilnih) zadevah (Kr. §§ 1, 11, Kor. § 10, Gor. § 11, Št. § 10) in sicer:

a) v sporih (1) o denarnih terjatvah in (2) o pravicah do premičnin brez vrednostne meje;

b) v sporih o služnosti stanovanja;

c) v sporih o določitvi ali popravi mej nepremičnih posestev ali o zemljiškoknjižnih služnostih;

d) v sporih o posesti;

2) v kazenskih, vendar samo zasebnoobtožnih zadevah z omejitvijo na prestopke proti varnosti časti (§§ 487 — 497 k. z.) izključivši:

a) tiskovna žaljenja (v tiskovinah, časopisih), ki so pregreški in spadajo pred poroto in

b) slučaje, v katerih je žalitelj ali žaljenec aktivno službujoča vojaška, deželnoobrambovska ali orožniška oseba.

Kadar je namreč žalitelj (obdolženec) vojaška oseba, je pristojno edino le vojaško sodišče. Kadar pa je samo žaljenec (obtožitelj) vojaška oseba, mora sam vprašati poprej pristojno vojaško oblast, ki odloči o tem, ali sme on (žaljenec) tožiti žalitelja, oziroma ki da žaljeni vojaški osebi nalog, da mora tožiti žalitelja neposredno pri sodišču.¹⁾ (Kr. § 28, Kor. § 27, Gor. § 28, Št. § 27).

Drugače je v civilnih zadevah, v katerih so tudi vojaške osebe neodvisne od svojega poveljništva in jim je za to — kakor nevojaškim osebam — prepuščeno poravnati svoje zasebnopravne spore pred občinskimi posredniki.

Ker se pa vojaška oseba ne sme kadarkoli odstraniti od službe in odhajati iz vojašnice, je treba vabilo na posredniško razpravo poslati vojaškim osebam potem predstojnega jim poveljništva. (Kr. § 16 na koncu, Kor. § 15, Gor. § 16, Št. § 15).

II. Krajevna pristojnost. Krajevno pristojno je (Kr. § 12, Kor. § 11, Gor. § 12, Št. § 11):

1) za poravnave poskuse v zasebnopravnih (civilnih) zadevah ono posredništvo, v čegar okolišu ima ena ali druga stranka svoje domovališče ali bivališče. Če je v okolišu več posredništev pristojnih, obvelja pristojnost onega posredništva, pri katerem je bila zadeva poprej priglašena (§ 12). Mnogokrat se dogaja, da nobena stranka ne stanuje v posredniškem okolišu, pač pa ima tam svoje polje, svojo planino, svoj vinograd (viničarijo), tovarno itd. V takem slučaju se mora vendar reči, da stranka, ki sicer res stalno ne stanuje v okolišu posredništva, v katerem leži sporni svet, vendar tam biva ob potrebnih opravkih (setvi, oranju, žetvi, trgatvi itd.) ter da tam biva vsaj začasno, večkrat ob ponavljajočih se gospodarskih opravkih ter da ima tudi tam, če ne svojega domovališča, vsaj svoje bivališče.

2) V kazenskih zadevah zaradi razžaljenja časti pa ne zadostuje že bivališče poedine stranke za pristojnost posredništva, ampak morate imeti obe stranki svoje bivališče v okolišu posredništva, naj se je žalitev zgodila kjerkoli. Iz tega sledi, da v kazenskih zadevah posredništva ne smejo poslovati, ako ima ena stranka (obtožitelj) svoje bivališče v okolišu enega, druga stranka (obdolženec) pa v okolišu drugega posredništva, čeprav stanujeta oba v eni in isti občini, ki pa ima več posredništev in posredniških okolišev (Kr. § 28, odst. 2., in na koncu, Kor. § 27, Gor. § 28, Št. § 27). Krajevna pristojnost pa je vendar zopet dana, ako se je določilo pri razdelitvi občine na več posredniških okolišev, da je vsako posredništvo pristojno za vse okoliše, in je strankam prepuščeno, pri katerem posredništvu hočejo predlagati pravni poskus (Kr. § 1, odst. 3, Št. § 1, odst. 3). V zadevah zaradi razžaljenja časti je pravni poskus obvezen vselej izvzemši edini slučaj, da se je sodna razprava že

pričela — bodisi pomotoma ali iz kateregakoli vzroka kakor na primer: zadeva zaradi razžaljenja časti je združena s kakim javnoobtožnim prestopkom n. pr. zoper telesno varnost po § 411 ali 431 itd.; v takem slučaju predpisuje zakon enotno sodno razpravo in razsodbo zoper obdolženca (§ 56. k. pr.)

V tem oziru namreč določa člen II. § 6. drž. zak., da po začetku glavne razprave pred sodiščem ne more zahtevati nobena stranka posredniškega pravnega poskusa, niti se ne more to zgoditi uradoma marveč se sodna razprava vrši nepretrgoma do konca in nima nobena stranka pravice do priziva (vsklica) iz razloga, ker je izostal posredniški poskus pravne poravnave.

Zakon stoji na pravilnem stališču. Kadar se je že začela razprava pred sodiščem, se mora pred sodiščem tudi nadaljevati in končati. Sodna razprava ne trpi nobenega pretrganja. V prvi vrsti imajo stranke same skrbeti za pravno poravnavo pred posredništvom. Če se je pri sodišču doposlatev spisov na posredništvo prezrla in opustila, nima to nobenega vpliva na sodni postopek.

IV.

Ustanovitev, okoliš in sestava posredništva.

I. Ustanovitev posredništva. Glasom § 1. dež. zak. za Kranjsko z dne 27. septembra 1911 št. 45 se je imelo posredništvo ustanoviti po sklepu občinskega odbora v vsaki krajevni občini. Občine so zakonovo dobesedje razlagale tako, da ustanovitev posredništva ni obvezna.

Deželni odbor se je sicer postavil na nasprotno stališče, toda pravosodno ministrstvo je zakon razlagalo v prilog neobveznosti. Z dodatnim zakonom (posredniško novelo) z dne 18. maja 1914, dež. zak. št. 20, pa je deželni zbor Kranjski določil, izpustivši v § 1. besede — po sklepu občinskega odbora — da so posredništva obvezna za vse občine. V ostalem je ostal prvotni zakon neizpremenjen.

Koroški, goriško-gradiški in štajarski posredniški zakon prepuščajo občinskemu zastopu, občinskemu odboru, občinskemu svetu, da sklene ustanovitev posredništva ali ne.

II. Popolni ali omejeni delokrog posredništva. Kranjski posredniški zakon ustanavlja vsako posredništvo s popolnim delokrogom, namreč

1) za poravnave v civilnopravnih zadevah (§ 11) kakor tudi

2) za poskus sprave v zadevah zaradi razžaljenja časti, torej v kazenskih zadevah (§ 28) brez izjeme (§ 1).

Koroški deželni posredniški zakon prepušča prevdarku občinskega zastopa, ali naj se ustanovi posredništvo s popolnim delokrogom, ali pa samo z omejenim delokrogom z omejitvijo na samo civilno ali samo kazensko skupino (§ 1. odstavek 2); prav tako prepuščata tudi goriško-gradiški in štajarski

¹⁾ Cesarka naredba 27. oktobra 1853, drž. zak. št. 228 glede vojaštva od narednika niže.

posredniški zakon občinskemu svetu (občinskemu odboru), da ustanovi posredništvo s popolnim ali omejenim delokrogom (§ 1, odst. 2).

V občinah, v katerih posredništvo z dosedanjim na civilne zadeve omejenim delokrogom že posluje, more občinski zastop (Kor. § 1. odst. 6) odnosno občinski svet (občinski odbor (Gor. § 2, Št. § 1) določiti, da se delokrog posredništva razširi tudi na poslovanje v spravnih poizkusih zaradi razžaljenja časti. Goriški zakon dovoljuje (§ 1. koncem), da more občinski svet tudi naknadno in samostojno skleniti, da se delokrog omeji samo na civilne zadeve ali samo na one radi razžaljenja časti. Koroški zakon se ne izraža tako jasno, vendar ni dvoma, da tudi on dopušča enako naknadno omejevanje posredniškega delokroga.

III. Okoliš posredništva. Ker se ustanavlja posredništvo na Kranjskem obvezno, na Koroškem, Goriškem in Štajarskem pa po poljubnosti občinskega zastopa za krajevno občino, zato je naravno, da se navadno krije posredniški okoliš z občinskim, to je, da je okoliš občine obenem tudi okoliš posredništva.

Iz razlogov umestnosti pa se more ustanoviti v obsežnih ali zelo obljudenih občinah več posredništev v eni občini in sicer na Kranjskem le z odobrenjem politične deželne oblasti in deželnega odbora (§ 1. odst. 2), na Koroškem, Goriškem in Štajarskem pa občine samostojno (Kor. § 1. ob koncu, Gor. § 1, odst. 3, Št. § 1, odst. 3).

Pri tem more občinski zastop, (občinski odbor, občinski svet), obenem ali a) določiti posameznim posredništvom izključno pristojni okoliš ali pa

b) vsako posamezno posredništvo določiti pristojnim za celí obseg občine (Kr. § 1. odst. 3, Kor. § 1. odst. 3, Gor. § 1. odst. 3, Št. § 1. odst. 3).

Če je pa občinski okoliš premajhen ali če sicer niso dani pogoji za ustanovitev posebnega posredništva v občini, je prepuščeno deželnemu odboru (iz lastnega nagiba ali na predlog občine) v sporazumu z deželno vlado združiti dve ali več občin v eno skupno okrožje posredništva in obenem določiti sedež skupnega posredništva (Kr. § 1. ob koncu). To velja za Kranjsko; na Koroškem, Goriško-gradiškem in Štajarskem pa morejo tako združitev skleniti občine samostojno (Kor. § 1. odst. 4, Gor. § 1. odst. 4, 5, Št. § 1. odst. 4, 5).

IV. Sestava posredništva. Posredništvo sestoji najmanj iz treh zaupnikov (posrednikov) in enega namestnika; (Kr. § 2, Kor. § 2. odst. 1, Gor. § 2, odst. 1, Št. § 2).

Na Kranjskem izvolijo, koder je ustanovljeno skupno posredništvo za več občin, (vsi) zaupniki iz svoje srede načelnika, ki ima voditi posle in njegovega namestnika; sicer pa, (kadar ustanovi občina svoje posredništvo sama zase) je prepuščeno občinskemu zastopu, da izvoli izmed zaupnikov načelnika in njegovega namestnika. Kadar pa občinski zastop ne

izvoli načelnika posredništva in njegovega namestnika, tedaj upravlja načelnikove posle župan ali njegov namestnik in sicer tudi takrat, kadar sam ni bil izvoljen zaupnikom (§§ 2. odst. 1, § 5. odst. 2).

Koroški, goriško-gradiški in štajarski posredniški zakoni ne postavljajo nobenega načelnika posredništva, ampak določajo samo, da se volijo v slučaju skupnega posredništva več občin posredniki iz občanov vseh udeleženih občin na skupnem zborovanju dotičnih občinskih odborov (občinskih svetov). Te skupne seje skliče in vodi po letih najstarejši župan. (Kor. § 3, Gor. § 3, Št. § 3).

Število posrednikov določa in voli navadno občinski zastop izmed občanov (torej tudi izven članov občinskega zastopa) na zborovanju, sklicanem po predpisih občinskega reda (samostojnega statuta). Volitev se vrši z glasovnicami. Za veljavnost izvolitve je potrebna nadpolovična (absolutna) večina vseh (navzočih in ne navzočih) občinskih zastopnikov; kadar zaupnik ne dobi (nadpolovične) večine glasov, potem se vrši ožja volitev, ali pa odloči žreb, če so vsi oddani glasovi razcepljeni le na dve osebi. Žreb vleče predsednik (§ 2). V združenem (skupnem) okolišu (več občin) volijo posrednike občinski zastopi vseh občin, vendar določi razmerno število zaupnikov vsake posamezne občine že poprej deželni odbor¹⁾ (§ 3).

O volitvi je napraviti zapisnik, katerega morata podpisati župan in dva člana občinskega zastopa. V. Po izvolitvi posrednikov.

1) Sprejetje izvolitve:

Vsak izvoljeni posrednik more izvolitev sprejeti ali odkloniti. Nihče se ne more siliti, da sprejme izvolitev za posrednika (§ 5).

2) Volilni zapisnik.

O izvolitvi se mora napraviti volilni zapisnik, ki ga podpišejo:

a) župan in

b) dva člana občinskega zastopa — pri združitvi več občin — vsake občine (Kr. § 4, Kor. § 3, Gor. § 4, Št. § 3).

3) Naznanitev izvolitve.

Izid volitve ima župan:

a) razglasiti v občini;

b) naznaniti deželnemu odboru in

c) predstojni politični oblasti (okrajnemu glavarstvu), (Kr. § 7, Kor. § 6, Gor. § 7, Št. § 6).

4) Izvolitev obvelja:

a) kadar ni pritožbe,

b) ali kadar predstojno politično oblastvo morebitno pritožbo zavrne in izvolitev potrdi; (Kr. § 7, Kor. § 6, Gor. § 7, Št. § 6).

¹⁾ § 3. kor. gor. in štaj. zakona določa, da je v slučaju skupnega posredništva za več občin voliti zaupnike na zborovanju občinskih odborov vseh teh občin iz njih občanov, ne da bi deželni odbor določal razmerje števila zaupnikov posamezne občine.

Po § 3. kor. zak. ima podpisati volilni zapisnik župan in dva odbornika vsake udeležene občine; enako Gor. v § 4, enako Štaj. v § 3.

Izvolitev pa ni veljavna, ako se je izvolila posrednikom kaka neizvoljiva oseba in sicer:

a) aktivni sodni uradnik, (iz česar torej sledi, da sme biti v pokojeni sodni uradnik voljen posrednikom);

b) kdor po občinskem volilnem redu ne more biti izvoljen v občinski zastop;

c) kdor je po obstoječih zakonih izključen od izvoljivosti v občinski zastop. (Kr. § 6, Kor. § 5, Gor. § 6, Štaj. § 5).

Izvolitev oseb, ki niso izvoljive, mora predstojna politična oblast razveljaviti eventualno tudi uradoma in odrediti novo volitev posrednikov. Zoper odločbo politične oblasti je dopustna pritožba na deželno vlado (Kr. § 7, Kor. § 6, Gor. § 7, Štaj. § 6).

5) Zaobljuba posrednikov. Izvoljeni, oziroma potrjeni posredniki (z namestnikom vred) store pred nastopom posredniške službe obljubo:

a) v roke župana; na primerni opomin županov izjavi posrednik: „storim obljubo“, in seže županu v roko (prav tako, kakor varuh, skrbnik . . . pri sodišču (glej Obč. Upravo leta 1912, stran 102, 103);

b) če je posrednikom voljen župan sam, stori ta zaobljubo v roke predstojnika predstojne politične oblasti ali njegovega odposlanca (okrajnega glavarja ali njegovega namestnika); župan občinske uprave s samosvojim štatutom pa v roke deželnega predsednika ali njegovega namestnika (Kr. § 7, Kor. § 6, Gor. § 7, Štaj. § 6).

Šele kadar je posredništvo že zaobljubljeno, je ima naznaniti politična oblast okrajnemu sodišču, in sicer ustanovitev posredništva, pričetek njegovega poslovanja in imena izvoljenih (in zaobljubljenih) posrednikov.¹⁾

Poslovanje posrednikov se mora pričeti z naznanjenim rokom (Kr. § 7, Kor. § 6, Gor. § 7, Št. § 6).

VI. Spremembe v posredništvu tekom posredniške dobe: Posredniki se volijo za dobo treh let (§ 9), enako na Koroškem in Štajarskem (§ 4), na Goriškem pa za dobo šest let (§ 5).

Tekom poslovne dobe izvoljenec neha biti posrednik (§ 8):

a) ako umre;

b) ali se odpove;

c) ali postane neizvoljiv vsled naknadno nastopivših izključbenih dejstev, navedenih v § 6:

d) ali ga izloči (odveže) občinski zastop, ker ne more zaradi obilih poslov, oddaljenosti, bolezni ali druge osebne nesposobnosti več opravljati posredniške službe, ali pa če izgubi zaupanje.

V vseh teh slučajih se mesto umrlega, odnosno izstopivšega ali izločenega posrednika izvoli novi na povsem enak način kakor pri prvi izvolitvi (Kr. §§ 2, 8, Kor. § 7, Gor. § 8, Štaj. § 7).

¹⁾ V nekem slučaju je občina vrnila sodne spise, rekoč, da posredništvo vstevši župana-posrednika še ni zaobljubljeno in zato ne more poslovati.

Deželno predsedništvo je upravičeno izločiti posamezne ali pa vse dosedanje posrednike in odrediti novo volitev, kadar poizve politično oblastvo po naznanitvah sodnih oblastev, ki so poklicana izvrševati pri posredništvu sklenjene poravnave, da se vrši poslovanje posredništva tako pomanjkljivo, da se vsiljuje prepričanje o nesposobnosti posredništva ali posameznih posrednikov za posredniško poslovanje in to naznani (s potrebnim predlogom) deželnemu predsedništvu, ki to dalje naznani deželnemu odboru in se ta strinja (torej v slučaju soglasja vseh treh oblasti) z odredbo novih posredniških volitev (§ 8, odst. 2).²⁾

Po preteku triletne dobe se odredi nova volitev vseh posrednikov, vendar ostanejo (stari) posredniki v svoji službi, dokler se ne izvolijo novi. Bivši posredniki se lahko izvolijo na novo, če ni zoper njih novo izvolitev nastal kak zadržek (Kr. § 8, Kor. § 8, Gor. § 9, Štaj. § 8).

VII. Nadzorstvo posredništva vrši:

1) občinski zastop (§ 8. odst. 1);

2) politična oblast 1. stopnje (okrajno glavarstvo), pri mestih s svojepravnim statutom pa deželno predsedništvo (§§ 7. odst. 1, 8 odst. 2);

3) deželni odbor;

4) deželno predsedništvo dogovorno z deželnim odborom;

5) pravosodno ministrstvo v smislu člena V, državnega zakona iz leta 1907, glasom katerega ima pravosodni minister pravico vsak čas vpogledati v delovanje posredništev in jim dajati poduk in navodila, potrebna za vzdrževanje rednega poslovanja (Kr. § 38, Kor. § 37, Gor. § 38, Štaj. § 37).

VIII. Prostore za uradno poslovanje posredništva ima preskrbeti občina (Kr. § 35, Kor. § 34, Gor. § 35, Štaj. § 34). Kadar ustanovi več občin skupno posredništvo, se morajo zanje preskrbeti prostori v kraju posredniškega sedeža (§ 35. odst. 1).

Stroške za uradne prostore nosi občina in jih določi občinski zastop. Stroške skupnega posredništva določijo dotični občinski zastopi ob njih nesporazumljenju pa deželni odbor. Določene stroške morajo trpeti občine po razmerju njih direktnih davkov kakor druge obč. naklade (§ 35, odst. 2—4).

(Dalje prih.)

²⁾ Goriški dež. zak. določa posebej § 8. ob koncu: Le izjemno in začasno more iz posebnih razlogov c. kr. namestništvo v soglasju z deželnim odborom omejiti delokrog posredništva (§§ 11 in 28 na zgolj civilne ali kazenske zadeve). Po Koroškem zakonu ima deželno predsedništvo soglasno z deželnim odborom (brez drugih ozirov po lastnem prevdanku) pravico odrediti, da se mesto izvoljenih posrednikov ali posameznih izmed njih volijo drugi, ali da se (stvarna) pristojnost posredništva utesni v smislu §§ 10 in 27 na civilne ali kazenske zadeve radi razžaljenja časti (§ 7. odstavek 2), povsem enako na Štajarskem (§ 7, odst. 2), samo da tam posluje seveda cesarski namestnik (ne dež. predsednik, kar je samo formalna razlika).

Najvišje cene.

(Dalje.)

Kakor smo že omenili, za pitane prešiče s težo pod 60 kg, za pršutnike s težo pod 40 kg in za plemenske prešiče niso določene najvišje cene. Za prodajo teh vrst prešičev pa je določila deželna vlada za Kranjsko z razpisom z dne 9. avgusta 1916 št. 23.954 naslednje ravnalne cene za 1 kg žive teže:

A. za odstavljenе pujske do starosti treh mesecev:

1. za pujske domače pasme . . . 8 do 9 K
2. za pujske križane pasme . . . 9 „ 10 „
3. za pujske vseh žlatnih pasem 10 „ 12 „

B. za prešiče za rejo (to je: za pitane prešiče s težo pod 60 kg in za pršutnike s težo pod 40 kg):

1. za prešiče domače pasme . . . 5 K — v
2. za prešiče križane pasme . . . 5 „ 50 „
3. za prešiče vseh žlahtnih pasem . 6 „ — „

C. Za plemenske prešiče veljajo najvišje cene za prešiče za rejo s 25% nim pribitkom.

Vse te ravnalne cene veljajo za prodajo v hlevu.

Za plemenske merjasce in za breje svinje spredaj navedene normalne cene ne veljajo.

Za nadrobno prodajo klobas so določene z ukazom deželne vlade za Kranjsko z dne 23. julija 1916 št. 23.561 in z dne 27. avgusta 1916 št. 26.117 naslednje najvišje cene za 1 kilogram:

za krvave klobase	3 K 20 v
za jetrne klobase	3 „ 80 „
za pretisnjene klobase (želodec) I vrste	9 „ 60 „
za pretisnjene klobase (želodec) II. vrste	8 „ 40 „
za krakovske in debrecinske klobase	14 „ — „
za brunšviške klobase	10 „ — „
za pariške klobase	10 „ 50 „
za ekstra klobase	10 „ 50 „
za safalade in hrenovke	10 „ — „
za sveže kranjske klobase	11 „ — „
za polprekajene kranjske klobase	12 „ 40 „

III. Cene za govedo.

Za govejo živino dosedaj še nimamo najvišjih cen. Za Kranjsko so z razglasom deželne vlade z dne 21. maja 1916 št. 17.051 določene naslednje ravnalne cene:

za vole po kakovosti	2 K 40 v do 2 K 70 v
in za drugo klavno	2 „ — „ „ 2 „ 40 „
- za vsak kilogram žive teže. Te ravnalne cene veljajo za prodajo v hlevu.

IV. Najvišje cene za krompir.

Najvišje cene za krompir letine 1916 uravnava ministrski ukaz z dne 12. avgusta 1916, drž. zakona št. 256. Določene so dvojne cene, in sicer cene za prodajo pridelovalcev (kmetovalcev, in cene za

nadrobno prodajo. Za nadrobno ceno se smatra, kadar se prodaja krompir neposredno porabnikom v množinah pod enim metrskim stotom, bodisi da prodaja pridelovalec ali trgovec.

Za prodajo pridelovalcev določene cene veljajo samo takrat, kadar prodajajo pridelovalci v množinah nad enim metrskim stotom.

Kadar prodajajo kmetovalci v množinah nad 1 metrskim stotom, ne smejo za en metrski stot zahtevati višjih cen, kakor so navedene v naslednji razpredelnici:

v času	za prebran krompir	za neprebr. krompir
od 1. sept. do 15. sept. 1916	12 K	10 K
od 16. septembra 1916 do 28. februarja 1917	9 K	7 K
od 1. marca 1917 naprej	11 K	9 K

Te cene veljajo za zdrav, primerno suh krompir brez prsti in poganjkov, krompir mora biti vsaj tako debel, kakor kurje jajce. Za rogljčarje navedene cene ne veljajo.

V najvišjih cenah so zapopadeni stroški za dovoz do prve bližnje postaje ozir. do kraja navedbe, če ni dalje oddaljena kot prva bližnja postaja, dalje stroški za nakladanje na železnico ali v skladišče.

Najvišje cene se umevajo brez vreče za plačilo v gotovini.

Ako kupec ne pripravi vreče, sme prodajalec na stroške kupca pripraviti za prevoz potrebno slamo.

Kadar prodaja vojnemu prometnemu zavodu za žito, je prodajalec dolžan dati potrebno slamo proti plačilu, če to zahteva zavod, oziroma njegov zaupnik.

Za nadrobno prodajo krompirja, to je: kadar se prodaja krompir neposredno porabnikom v množinah pod 1 metrskim stotom, določijo najvišje cene za vsako deželo politična deželna oblastva.

Za Kranjsko so določene za nadrobno prodajo krompirja z ukazom dež. vlade z dne 31. avgusta 1916 št. 27.248 naslednje najvišje cene.

v času	za prebran krompir	za neprebr. krompir
od 1. sept. do 15. sept. 1916	15 K	13 K
od 16. septembra 1916 do 28. februarja 1917	12 K	10 K
od 1. marca 1917 naprej	14 K	12 K

Kadar kupuje krompir prometni zavod za žito, veljajo kot prevzemne cene po smislu § 9. ministrskega ukaza z dne 4. avgusta 1916, drž. zak. št. 244 brez izjeme najvišje cene določene za prodajo pridelovalcev in sicer tudi takrat, kadar kupuje zavod množine pod 1 meterskim stotom.

Za krompir, ki glede svoje kakovosti ne ustreza povsem pogojem, ki smo jih spredaj omenili, se od prevzemne cene odtegne primeren odbitek.

Ako se glede visokosti odbitka ne doseže sporazum, razsodi o sporu med prodajalcem in zaupnikom prometnega zavoda za žito okrajno sodišče v nespornem postopku po zaslišanju izvedencev.

V tem primeru plača prometni zavod, kadar prevzame krompir, začasno tisti znesek, ki ga je njegov zaupnik ponudil. Rzsodbo okrajnega sodišča se lahko tekom 8 dni izpodbija z rekurzom. Zoper rzsodbo druge instance ni dopuščen priziv. Sodišče rzsodi po prostem preudarku, katera stranka naj plača stroške

postopka, oziroma kako naj se ti stroški razdele na stranke. Dobava se vsled sodnega postopanja ne sme odložiti

Ako posestnik zahtevanega krompirja ne dá prostovoljno, temveč se mu ga mora odvzeti s silo, dobi samo 80 odstotkov prevzemne cene, ter se mu vrhutega še odbijejo stroški za odvzem.

Krompir, ki se uvozi na Avstrijsko se sme prodajati na drobno samo za tisto ceno, ki je določena za tuzemski krompir.

Prestopki zoper predpise ministrskega ukaza z dne 12. avgusta 1916, drž. zak. št. 256 in zoper predpise, izdane na njegovi podstavi, se kaznujejo z denarnimi kaznimi do 5000 K ali z zaporom do 6 mesecev. Ravnotako se kaznuje tudi tisti, ki pomaga da se ne store dolžnosti, ki jih določajo navedeni predpisi. Ako stori prestopok obrtnik, se mu lahko odvzame obrtna pravica.

Kaj so bili župani nekdej.

(Dr. Jos. Mal.)

(Konec.)

Večidel župani niso bili dedni, marveč so jih občani volili iz raznih rodbin. Gosposka si je pridržala le pravico potrditve. Seveda je moral biti novoizvoljeni župan všeč in po volji gosposke, če ne ga ni hotela potrditi. Včasih pa je bilo tudi tako, da je bil tisti župan, ki je imel določeno zemljišče.

Na Bovškem so volili novega župana v navzočnosti tolminskega grofa ali njegovega namestnika, ki je prišel pobirat od kmetov davščine. Stari župan ga je moral sprejeti in pogostiti, za kar mu je morala soseska stroške povrniti. Drugi dan zjutraj je pobiral grof davke, popoldne pa je bila volitev novega župana. Ker kmetje niso znali pisati, je stopil vsak hišni gospodar pred grofa in mu povedal na uho ime onega, katerega je želel imeti za župana. Ako sta dobila dva kandidata po enako število glasov, je določil grof izvolitev onega, ki mu je bil od obeh najbolj po godu. Drugi dan se je podal novoizvoljeni župan z osmimi priseženimi možmi v Bovec in prisegel pred sodnikom.

Ako je bil župan v izpolnjevanju svoje službe nemaren, ga je gosposka kratkomalo lahko odstavila. Tako je odstavil leta 1775 loški glavar strmiškega in soriškega župana, ker se nista ravnala po danih ukazih, nista polovila postopačev in tudi ne naznanila, katere nove hiše so bile v zadnjem času postavljene.

Za podložne kmete je bil župan nekak posredovalec med njimi in gosposko. Župan je v imenu svojih občanov sklepal pogodbe in delal obljube, katerih pa potem sosesčani dostikrat niso hoteli držati.

Tako je okrog leta 1650 glavar na blejskem gradu s prigovarjanjem in laskanjem pripravil zbrane župane do tega, da so mu v imenu kmetov obljubili

darovati ob priliki njegove poroke vsak po 10 do 30 gld., kakor je bil kmet premožen. Ker je bilo to proti vsaki pravici in proti vsaki navadi, so se podložniki uprli in niso hoteli plačati.

Posamezni župani so županovali zelo dolgo, če so bili gosposki in kmetom po godu, nekateri celo do 30 let nepretrgoma. Ali mnogokrat pa beremo v starih listinah tudi o pritožbah kmetov proti svojemu županu, da se zanje premalo briga, jih zatira, ali se jim sicer ne vede po volji. Gledali so na to, da je bil župan poštenega, neoporečnega življenja ter kolikor mogoče izobražen, da se je znal o pravem času potegniti za njihove koristi. Leta 1614 so n. pr. tožili bohinjski podložniki, da je njihov župan nevreden človek in udan pijači, blejski oskrbnik je še pristavil, da se ne briga niti za sosesko niti za graščino. Komisarji briksenškega škofa, kamor je takrat Bled spadal, so zato predlagali, da se odstavi in da naj predlaga soseska novega župana. Zopet drugod so se pritoževali, da jim je gosposka vrnila tujega župana ne-domačina.

Leta 1789 so se soseske Vrhpolje, Videm in Zaboršt upirale priznati novega župana, ker jim je bil proti njihovi volji vrinjen, ker je bil zadolžen, imel gostilno in bil nezmožen branja in pisanja. Tukaj vidimo, da so zahtevali občani v novejšem času od svojega župana tudi še gotove izobrazbe.

Tako smo prišli z našimi opazovanji o zgodovini slovenskih županov h koncu. Iz povedanega nam je razvidno, kako globoko ukoreninjena in kako splošno razširjena je bila županska uredba pri Slovencih. Čuli smo o njihovih obsežnih pravicah in o njihovem vzvi-

šenem stališču v najstarejših časih, dokler niso vsled drugačnih razmer, predvsem vsled nove, tuje nadvlade Nemcev, bili pahnjeni s stališča plemiča doli na nizko stopinjo graščinskega gospodarskega uradnika, ki je moral biti novim gospodarjem pokoren na vsak migljaj. Le tu in tam, tako v Istri in Benečiji, so si znali župani in ljudstvo kljub vsemu pritisku ohraniti še znaten kos lastne samouprave.

V splošnem pa smo našli sledove starih, domačih naprav in uredb le še v večah, pojezdih, sosečkah, kvaternih sodbah in gorskih pravadah. Tu moramo iskati ostankov samoniklega domačega prava, tu najdemo ljudske sodnike, ki so prosto voljeni in sodijo o pravadah po starih šegah in navadah. V sodbah se niso oklepali mrtvih črk, ki ne jemljejo ozira na snujoče življenje, sodili so marveč iz živega pravnega spoznanja, ki je živelo še nepokvarjeno v srcu vseh. Odloki teh starih županskih sodišč nam zato predstavljajo in vsebujejo pravo ljudsko voljo.

Toda ta ljudska sodišča izginjajo, čim dalje se bližamo našim časom in čim bolj pridobivajo na veljavi graščinska sodišča, katera pa so se tudi morala končno umakniti cesarskim.

Četudi so graščaki le bolj postrani in neradi gledali te kmečke zборе in shode, so jih vendarle radi

ali neradi morali priznati. Odščipnili so jim seveda sedaj tu, sedaj tam kak kos starih pravic in svoboščin, ali preveč se pa tudi po znanih kmečkih uporih niso upali dregati, ako so hoteli s podložniki dobro izhajati. In „uboga gmajna“ kmetov je z veliko ljubosumnostjo čuvala nad svojimi starimi pravicami. Vse to je gojilo njihovo stanovsko zavest, zavest vzajemnosti in skupnosti. Ljudstvo je bilo zadovoljno s svojimi davnimi napravami morda še posebno vsled naravnega domačega značaja in načina razsojanja, kar bo gotovo še en vzrok več, da so se te kmečke uredbe tako dolgo ohranile.

Kajti še le, ko je prekucija leta 1848. takorekoč prenovila cel svet, ko je prenehala tlaka in desetina, so izginile tudi te naprave z graščinskimi župani vred. Ali ime županovo se je tudi preko revolucije l. 1848 rešilo v naš čas. Takrat se je tudi mnogo govorilo, da bi nanovo vpeljane okrajne glavarje imenovali nadžupane ali velike župane.

Tako smo torej spoznali kaj so bili slovenski župani v preteklosti — kaj so danes to ve vsak sam, ki se le količkaj zanima za to vprašanje, zlasti pa oni, ki so že kedaj imeli to čast odnosno breme.

Promet s krompirjem.

Z ministrskim ukazom z dne 4. avgusta 1916, drž. zak. št. 244 so bili izdani predpisi, ki uravnavajo promet s krompirjem letine 1916. S temi predpisi naj se zagotovi prehrana prebivalstva s krompirjem, zasu-gura pravična razdelitev zalog krompirja in prepreči draženje živila, ki je poleg žita in mlinskih izdelkov eno najvažnejših za splošno aprovizacijo.

V naslednjem podajamo pregled najvažnejših določil tega ukaza.

I. Naznanila o potrebščini.

Podlago za preskrbo prebivalstva s krompirjem dobimo, ako ugotovimo, koliko krompirja imamo in koliko ga potrebujemo.

Da se ugotovi potrebščina, predpisuje ministrski ukaz posebna naznanila.

Občine, ki same ne pridelajo toliko krompirja, kolikor ga potrebujejo za človeško prehrano, morajo naznaniti političnemu okrajnemu oblastvu, koliko imajo potrebščine, ki ni pokrita z lastnimi zalogami.

Naznaniti se mora:

- potrebščina za čas do 1. aprila 1917 najkasneje do 25. avgusta 1916,
- potrebščina za čas od 1. aprila 1917 dalje pa najkasneje do 15. januarja 1917.

Hkrati, ko se naznani potrebščina za čas do 1. aprila 1917 se mora posebej še naznaniti, koliko

krompirja se bo približno potrebovalo za čas od 1. aprila 1917 do prihodnje letine.

Občine z lastnim statutom morajo svojo potrebščino naznaniti neposrednje pri političnem deželnem oblastvu.

Politična oblastva pregledajo naznanila, ter jih, če je treba popravijo in o tem hkrati obveste dotične občine.

Kadar se naznanja potrebščina občine, se ne sme uračunati potrebščine tistih v občini se nahajajočih obratov, ki podelujejo krompir. Naznaniti morajo torej občine samo tisto množino krompirja, ki se potrebuje za človeško prehrano.

Pri izračunanju potrebščine naj se vzame za podlago potrebščina, ki jo je imela občina lani v istem času. Ako se vzame za ugotovitev potrebščine druga podlaga, se mora to v naznanilu utemeljiti.

V prvem naznanilu, to je: v naznanilu za čas do 1. aprila 1917, se morajo navesti še naslednji podatki:

- število prebivalcev;
- množina krompirja, ki se bo najbrže pridelala v občinskem ozemlju;
- če se naj porablja krompir tudi za krmljenje živine, se mora navesti tudi število in vrsto dotične živine.

Obrtni obrati, ki podelujejo krompir, morajo svojo celotno potrebščino krompirja najkasneje do 25. avgusta 1916 naznaniti političnemu okr. oblastvu.

V dotičnem naznanilu morajo navesti:

- a) iz katerih krajev so dosedaj dobivali krompir;
- b) katere množine krompirja so podelali v zadnjih treh letih pred vojno; ako se je obratovanje začelo šele med vojno, koliko krompirja so podelali v zadnjem obratnem letu;
- c) koliko lahko izdelujejo v svojem obratu.

II. Ugotovitev krompirjeve letine in potrebščine kmetovalcev.

Da se morejo krompirjeve zaloge pravično porazdeliti, je neobhodno treba, da se ugotovi, koliko imamo krompirja v občini, koliko krompirja potrebujejo kmetovalci za-se in koliko ga lahko oddajo. Ministrski ukaz z dne 4. avgusta 1916 predpisuje v tem pogledu naslednje:

Kdor je v svojem kmetijskem obratu do 15. oktobra 1916 na polju pridelal krompir, mora tekom 8 dni potem, ko je krompir pospravil, naznaniti županstvu naslednje podatke:

1. površino obdelanega polja;
2. množino pridelanega krompirja v metrskih stotih ter način in kraj, kjer shranjuje krompir;
3. število oseb, ki jih prehranjuje v svojem gospodarstvu;
4. število in vrsto živine, ki se krmi s krompirjem;
5. koliko potrebuje do prihodnje letine krompirja za človeško prehrano in za krmljenje;
6. koliko krompirja se potrebuje za saditev;
7. koliko krompirja se potrebuje v žgalnicah in drugih napravah spadajočih k kmetijskem obratu, za izdelovanje krompirjevih suhih izdelkov, škroba in drugih škrobovih izdelkov.

Kdor pridelal krompir še le po 15. oktobru mora podati naznanilo takoj, ko pospravi letino.

Občina mora naznanila pregledati, če so resnična, ter jih najkasneje do 30. oktobra 1916 predložiti političnemu okrajnemu oblastvu.

Podjetniki kmetijskih žgalnic in drugih kmetijskih obratov, ki izdelujejo krompirjeve suhe izdelke, škrob in škrobove izdelke, morajo svojo potrebščino naznaniti najkasneje do 25. avgusta 1916 političnemu okrajnemu oblastvu.

Minister za notranje stvari določi najvišjo množino krompirja, ki se sme v navedenih obratih v obratnem letu 1916/17 podelati.

Vobče se sme v teh obratih podelovati samo krompir, ki je bil pridelan v kmetiji, združeni z obratom. Iz drugih kmetij se sme v teh obratih podelovati samo tak krompir, ki ni za človeško hrano.

III. Pokritje potrebščine.

Na podlagi naznanil, ki so jih podale občine o potrebščini in na podlagi ugotovitve krompirjeve letine in lastne potrebščine kmetovalcev, sestavi minister za notranje stvari načrt, ki se naj po njem pokrije po-

trebščina v tistih krajih, ki sami niso pridelali zadosti krompirja. Potrebščina se porazdeli po razmerju razpoložljivih zalog na posamezne dežele. Vsaka dežela mora oddati določeno množino krompirja, ki se potem odda tistim občinam, ki same ne pridelajo toliko krompirja, kolikor ga potrebujejo za človeško prehrano. Na vsako deželo odpadajoči kontigent porazdele deželna politična oblastva na svoje politične okraje. Politična okrajna oblastva razdele določeno množino na kmetovalce. Vsakemu kmetovalcu se mora pustiti od lastnega pridelka toliko krompirja, kolikor ga potrebuje za prehrano članov svojega gospodarstva, za krmljenje svoje živine, za saditev in za svoje kmetijske obrate, ki v njih podeluje krompir. Kmetovalec mora oddati toraj samo tiste množine krompirja, ki jih ne potrebuje v spredaj navedene namene.

Okrajno glavarstvo pa tudi lahko predpiše, da morajo vsi kmetovalci ene občine ali enega kraja skupaj oddati gotovo določeno množino. Županstvo mora v tem slučaju določeno množino porazdeliti na posestnike in dotični razdelilni načrt javno razglasiti.

Množine krompirja, ki se zahtevajo vsled odredbe okrajnega glavarstva ali na podlagi razdelilnega načrta županstva, so od tistega dneva naprej, ko se je dostavil sklep glavarstva, oziroma, ko je bil objavljen razdelilni načrt „pod zaporo“.

Zapora ima učinek, da se zahtevane množine krompirja ne smejo niti podelovati, porabljeni, pokladati, niti prostovoljno ali prisilno prodajati. Zaloge, ki so pod zaporo, se morajo prodati vojnemu prometnemu zavodu za žito. Prometni zavod mora pokupiti zaloge najkasneje do 31. maja 1917.

Prometni zavod odpokliče zahtevane zaloge po navodilih, ki jih dobi od ministra za notranje stvari, pri posestnikih, oziroma, če se je zahtevalo po občinah pri dotičnem županstvu. Odpoklicano množino mora kmetovalec spraviti do bližnje postaje in jo ondi izročiti zaupniku prometnega zavoda. Oddati mora zdrav krompir brez prsti, če je krompir določen za človeško hrano, mora biti tudi prebran.

Ako kmetovalec (lastnik zaloge) ne stori predpisane dolžnosti, odredi okrajno glavarstvo, da se zahtevana množina krompirja lastniku na njegove stroške odvzame, prebere in spravi na bližnjo postajo, oziroma na določen kraj.

Prometni zavod proda kupljeni krompir po navodilih ministra za notranje stvari. Prodajno ceno določi minister za notranje stvari.

Občine morajo krompir, ki jim ga odkažejo politična oblastva, da se pokrije potrebščina v občini, prevzeti in primerno razdeliti. Občine smejo v ta namen krompir v lastnih prodajalnah oddajati. Politična oblastva lahko izdajo predpise, kako se mora razdeliti odkazani krompir.

Politična okrajna oblastva smejo zahtevati, da se prepuste pripravna zemljišča ali prostori v ta namen, da se krompir lahko shrani. Zato se plača primerna odškodnina, ki jo določi okrajno oblastvo.

IV. Uravnava porabljenja.

Minister za notranje stvari in z njegovim pooblaščenjem politična deželna oblastva lahko izdajo posebne predpise, ki se z njimi uravnava porabljenje krompirja za človeški živež. Taki predpisi se izdajo lahko za celo deželo, ali pa samo za določeno ozemlje. Tudi občinam se lahko naroči, naj uravnavajo v svojem ozemlju porabljenje krompirja.

Minister za notranje stvari lahko tudi določi v sporazumu s kmetijskim ministrom, koliko krompirja se sme porabiti za krmljenje.

Za izdelovanje žganja se v obrtnih (torej ne kmetijskih žgalnicah) krompirja sploh ne sme porabljati.

Kdor je leta 1916 nasadil krompir, je dolžan, ga pravočasno pospraviti ali pa morebitne ovire tako pravočasno naznaniti županstvu, da to lahko pravočasno odredi, da se pospravi letina. V tem primeru se zgodi spravljanje na stroške dotičnega posestnika.

Vsak posestnik krompirja mora svoje zaloge skrbno shraniti in varovati.

V. Promet s krompirjem.

Železnice in paroplovstvena podjetja smejo sprejemati pošiljatve krompirja v množinah z več kot 100 kg le tedaj, ako je voznim listinam za vsako pošiljatev pridejano prevozno potrdilo.

Prevozna potrdila izdajajo politična okr. oblastva in vojni prometni zavodi za žito. Pošiljatve krompirja s težo manj kot 100 kg so popolnoma proste. Nemojen je tudi promet s krompirjem, če se vrši po cestah na vozovih. Tudi za pošiljatve vojaške uprave ni treba prevoznega potrdila.

Krompir, ki pride na Avstrijsko po železnici ali po drugi javni prevozni napravi, se mora naznaniti vojnemu prometnemu zavodu za žito. Če pride krompir iz carinskega inozemstva, se mora prodati prometnemu zavodu, ako ta zahteva.

VI. Najvišje cene za krompir.

Najvišje cene za krompir določi minister za notranje stvari s posebnim ukazom. O najvišjih cenah za krompir ispregovorimo na drugem mestu.¹⁾

VII. Izjemna določila.

Za promet s semenskim krompirjem in glede cen za semenski krompir izda kmetijski minister v sporazumu z ministrom za notranje stvari posebna določila.

Ravnotako lahko izda minister za notranje stvari za promet s krompirjem v vojnem ozemlju posebne predpise.

VIII. Sodelovanje občin.

Občine so dolžne sodelovati pri izvršenju ministrskega ukaza z dne 4. avgusta 1916, drž. zak. št. 244.

IX. Kazenska določila.

Prestopki zoper določila ministrskega ukaza z dne 4. avgusta 1916, drž. zak. št. 244 in zoper predpise, ki se izdajo na njegovi podlagi, kaznujejo politična okrajna oblastva z denarno kaznijo do 5000 K, ali z zaporom do šest mesecev. Kaznjiv ni samo tisti, ki naravnost greši zoper navedene predpise, temveč tudi tisti, ki pomaga, da se ne store dolžnosti, določene v teh predpisih.

Ako je prestopnik zagrešil obrtnik, se mu tudi lahko odvzame obrtna pravica.

Vozne ugodnosti v železniškem prometu za obisk vojakov in za udeležbo vojaških pogrebov.

Vozne ugodnosti v železniškem prometu za obisk vojakov in za udeležbo vojaških pogrebov so dovoljene v Avstriji, na Ogrskem, v Bosni-Hercegovini in pa v Nemčiji.

V naslednjem so na kratko navedene določbe, ki zadevajo to vozno ugodnost.

V vseh navedenih deželah velja v obče načelo formalne vzajemnosti, to je, določbe ki veljajo v notranjem prometu ene izmed imenovanih dežel, veljajo glede kroga upravičenih oseb, izmere ugodnosti in izkazovanja tudi za svoje udeležence vojne drugega deželnega ozemlja, v kolikor se naslednje določbe med seboj ne razlikujejo.

I. Promet v Avstriji.

Na progah c. kr. avstrijskih državnih železnic in vseh v njihovem obratu stoječih lokalnih železnic, dalje na progah c. kr. priv. železnice Aussig-Teplitz, priv. Buštehradske železnice, c. kr. priv. železnice Dunaj-Aspang, nižjeavstrijskih deželnih železnic ter avstrijskih prog c. kr. priv. južne železnice, c. kr. priv. železniške rudarske družbe Gradec-Köflach in c. kr. priv. železnice Kaschau-Oderberg se prevažajo svojci bolnih, ranjenih ali takih avstrijsko-ogrskih v monarhiji bivajočih vojakov, ki so podlegli svoji bolezni ali svojim ranam, pri potovanjih na njih obiske ali pogrebe v II. ali III. razredu osebnih vlakov ali brzovlakov za polovično ceno.

¹⁾ Glej članek „Najvišje cene“.

Kot svojci veljajo: starši, otroci, bratje in sestre, soproga in zaročenke (neveste).

Znižanje voznine se dovoli samo za potovanja nad 50 km.

Da se dobi vozna ugodnost, je potrebno predložiti uradno potrdilo zdravstvenega zavoda o obolenju, ranjenju ali o smrti bolnika; na istem da politična okrajna oblast (okrajno glavarstvo, v Ljubljani c. kr. policijsko ravnateljstvo) z uradnim pečatom in podpisom potrdilo, ki mora vsebovati: Ime potujočega, začetno in končno postajo potovanja, pot, po kateri potuje ter potrdilo, da je imenovana oseba svojec bolnega, ranjenega ali vsled bolezni ali ran umrlega avstrijsko-ogrskega vojnika in da on potuje njega obiskat ali k njegovemu pogrebu.

To potrdilo je kolka prosto. Dotični dokument je vsakokrat, kadar se kupi vozni listek, potrditi z uradnim pečatom in ga vrniti imetniku, ki ga mora predložiti pri pregledovanju vozniških kart in po dokončani povratni vožnji oddati z vozno karto vred.

II. Avstrijsko-ogrski promet.

(Razlika ogrskih določb od avstrijskih.)

Na Ogrskem ne uživajo zaročenke (neveste) nobene ugodnosti. Za pogrebe se ne dovoli nobeno znižanje voznine. Ugodnost se dovoli samo za tretji razred.

Za dosego ugodnosti je potrebno uradno potrdilo zdravstvenega zavoda, da je vojniki obolel ali da je ranjen; na istem mora biti potrdilo župnijskega nadsodnika (v komitatih) ali policijskega mestnega glavarstva (v mestih).

III. Avstrijsko-ogrski bosansko-hercegovinski promet.

(Razlike bosansko-hercegovinskih odločb od avstrijskih.)

Zaročenke (neveste) nimajo nobene ugodnosti. Za pogrebe se ne dovoli nobeno znižanje voznine. Znižanje se dovoli za vse vozne razrede.

Izkaznica: Potrdilo zdravstvenega zavoda s primernim poverilom političnih oblasti ali pa občinskih ali dušnopastirskih uradov.

IV. Avstrijsko-nemški promet.

(Razlike nemških od avstrijskih določb.)

Upravičeni so v Nemčiji:

- a) starši (tudi adoptivni), otroci (tudi adoptivni), soproge, zaročenke ter bratje in sestre;
- b) stari oče in stara mati, vnuki, vnukinje, redniki (tudi očem in mačeha), kakor tudi bratje in sestre, soproge udeleženca vojne, toda v omejenem obsegu in sicer samo tedaj, ako zastopajo pod a) imenovane najbližnje svojce, ker isti ne živijo več ali vsled starosti ali iz zdravstvenih ali iz podobnih ozirov niso zmožni potovati.

Znižanje se dovoli za II., III. in IV. razred osebnih vlakov in brzovlakov.

Izkaznica: Posebni primerno izpolnjeni izkaz, ki ga dajo na razpolago nemške železniške uprave.

V prometu iz Nemčije v Avstrijo se mora, da se dobi ugodnost, predložiti v avstrijskem notranjem prometu predpisana izkaznica, med tem, ko se za vožnjo iz Avstrije v Nemčijo prizna avstrijska izkaznica za zahtevo ugodnosti tudi na nemških železnicah.

Vprašanja in odgovori.

10. Žup. obč. I.

Vprašanje:

V naši občini stanuje s svojo družino tuj železniški uslužbenec, ki opravlja svojo službo zunaj občine, v svojem prostem času pa dela v občini z neomejeno žensko javno pohujšanje.

Ali mu more županstvo zabraniti prebivanje v občini?

Odgovor:

Po državnem osnovnem zakonu z dne 21. decembra 1867, drž. zak. št. 142, o splošnih pravicah državljanov je v obče prebivanje v katerikoli občini dovoljeno popolnoma neomejeno.

V gotovih slučajih pa se vendarle sme kratiti prebivanje občini. Tako daje § 10. občinskega reda občinam pravico, gotovim osebam pod gotovimi predpogoji prepovedati prebivanje v občini; ta paragraf namreč pravi:

„Vnanjim, kateri svoje domovinstvo dokažejo, ali vsaj izpričajo, da so storili vse, česar je treba, da

se dobi tak dokaz, ne sme občina kratiti prebivanja v sebi, dokler oni in njih družine žive brez madeža, in dokler občinski milodarnosti niso nadležni“.

Prepovedati se torej more prebivanje v občini sploh le vnanjim. Občanom pa t. j. domačincem, (ki imajo v občini domovinsko pravico) in občinskimi deležniki, (ki so sicer brez domovinske pravice v občini, toda imajo v občini kako hišo ali zemljo, ali ki plačujejo direkten davek od v občini samostojno obratovanega obrta ali pridobitka ali ki stanujejo v občini in tam plačujejo davek od kakega drugega dohodka) se ne more na noben način kratiti prebivanja v občini. — Pa tudi vnanji t. j. neobčani se smejo izgnati iz občine le v treh slučajih in sicer:

a) če ne dokažejo svojega domovinstva ali pa vsaj izpričajo, da so storili vse potrebne korake za dosego takega dokazila (domovnice);

b) če ne žive oni in njihovi svojci brez madeža (neoporečno);

c) če niso nadležni občinski t. j. javni milodarnosti.

Prebivanje v občini sme prepovedati samo občinski odbor, ne pa županstvo.

Zoper tozadevni sklep občinskega odbora je dopustna pritožba na c. kr. okrajno glavarstvo.

11. Župni urad Št. P.

Vprašanje:

Smejo li biti v vodnih okoliških ribjega lova poleg ribičevih čolnov drugi, ne da bi bili priklenjeni (s ključavnico), ampak samo privezani? Sme li v taki vodi imeti čoln vsakdo, ki se mu poljubi?

Odgovor:

Splošni državljanski zakonik kot tudi vodopravni zakon z dne 30. maja 1869, drž. zak. št. 93 ter pod tem okvirom napravljeni deželni zakon z dne 15. maja 1872, dež. zak. št. 16 razločuje privatne in javne vode. Poraba privatne vode pristoji, — v kolikor nimajo gotove druge osebe služnostnih pravic samo lastniku dotične vode. Z rabo javne vode je drugače. Navadna raba vode je dovoljena vsakomur, če se s to rabo bregovi ne poškodujejo, ne vpliva na tek vode ali ne krši tujih pravic. Vporaba javne vode za vožnjo s čolnom — v kolikor se to ne izvršuje kot obrt — je tedaj vsakemu dovoljena. Čolne privezovati poljubno na bregove, zabijati v ta namen v obrežno zemljišče kole in druge take priprave pa se ne sme — če dotičnik za to nima že starih pravic — ker se s tem krši lastninska pravica lastnika tega zemljišča. Gotove izjeme so seveda tudi tukaj. Izvzeti so n. pr. ribiči in ribolovno osebje. Tem je v zmislu § 42. ribarskega zakona z dne 18. avgusta 1888 dež. zak. št. 16 iz leta 1890 dovoljeno hoditi po tujem obrežnem zemljišču ter pritrjevati na njih ribolovne naprave, v kolikor to zahteva izvrševanje ribolova.

12. Ž. u. v M.

Vprašanje:

Ali je še vedno določenih 160 K stalne nagrade za veroučitelje štirirazrednih šol, ali več in koliko?

Kolika je nagrada verouka za petrazrednice?

Dobita li določeno nagrado vsak polovico, če učita župnik in kaplan vsak polovico predpisanih ur vsakdanje in ponavljalne šole, ozir. če uči le eden vse ure?

Ali se všteva nagrada za verouk v kongruo ali ne?

Odgovor:

1. Nagrada za verouk, ki ga uče dušni pastirji na štirirazredni ali več nego štirirazredni javni občni ljudski šoli na Kranjskem, znaša še vedno 160 K. Ta nagrada se pa zviša, če ima četrti razred vzporednico, kakor tudi pri petrazredni ali še več nego petrazredni šoli za vsako tedensko učno uro v petem ali še višjem nego petem razredu, oziroma v vzporednici k takemu razredu, za 20 K.

2. V občeh se vsem dušnim pastirjem, ki na javnih občnih ljudskih šolah (brez razločka na število razredov in vzporednic) uče verouk, nakaže za vsako, število sedem presegajočo tedensko učno uro nagrada letnih 20 K.

3. Dušnim pastirjem, ki uče verouk na štirirazrednih ali več nego štirirazrednih šolah, se pri tem nagrade, ki jim gredo po prvem odstavku, vračunijo tako, da jim nagrada na podstavi drugega odstavka pristoji samo takrat in samo v toliko, kadar je po drugem odstavku izračunjena nagrada višja nego ona, ki ima dotični dušni pastir do nje pravico po prvem odstavku.

4. V te nagrade pa ni vračunjena odškodnina za pot, če uči dušni pastir verouk zunaj svojega stanovališča, in tudi ne odškodnina za opoldansko hrano, če mora, poučujoč verouk na podstavi odobrenega urnika, opoldne obedovati zunaj svojega stanovališča.

5. Nagrade za verouk, odškodnine za pot in za opoldansko hrano se nakazujejo v roke pristojnega župnega urada, čegar stvar je potem, da jih veroučitelju izplača ozir. razdeli, če učita verouk župnik in kaplan. Če torej uči vse ure le eden, gre seveda vsa nagrada in določena odškodnina samo njemu.

Vsa ta določila ne veljajo za posebne veroučitelje, ki so nameščeni s stalnimi prejemki in ki zanje veljajo posebni predpisi.

(Kranjski deželni zakon z dne 5. decembra 1889, dež. zak. št. 22, ozir. z dne 14. maja 1898, dež. zak. št. 25, in ukaz c. kr. dež. šolskega sveta za Kranjsko z dne 10. julija 1912, št. 3494, dež. zak. št. 46.)

6. Nagrada za verouk se v kongruo ne všteva (zakon z dne 17. junija 1888, drž. zak. št. 99).

Razno.

Nova odredba ministrstva glede vporabe mesa in masti. V državnem zakoniku z dne 16. julija 1916. je izšla pod št. 218. nova odredba ministrstva glede vporabe mesa in masti. Po tej odredbi je tudi v bodoče prepovedana vporaba mesa ob torkih in petkih in sicer ne samo po hotelih in gostilnah, temveč tudi v zasebnih gospodarstvih. Odredba pa ne prepoveduje

le pripravljanja in vživanja govejega, prešičjega, telečjega in kurjega mesa kot prešnja, — temveč poostruje zadevo v toliko, da je v bodoče ob torkih in petkih prepovedana tudi vporaba koštrunovega, kozjega in zajčjega mesa tudi vporaba drobovine in drugih vžitnih delov goveje živine, telet in svinj, kot tudi vporaba divjačine, prekajenega mesa in svežih konserv. Izvzete

so pri tem le klobase, ki se rade pokvarijo t. j. krvave in jetrne klobase ter želodec. Ta naredba pa utesnuje tudi vporabo masti. Po gostilnah, hotelih, restavracijah itd. se ne sme postreči gostov s krompirjem, praženim na navadni masti ali na maslu. Ob sobotah se mast po gostilnah ne bo smela rabiti za pripravljanje mesa, prikuh ali močnatih jedil. Oblastvo ima pravico nadzorovati tako v gostilnah kot tudi v privatnih gospodarstvih, če se postavna določila povsod spolnujejo ali ne. Prestopki teh določil se bodo strogo kaznovali in sicer z globo do 5000 K ali z zaporom do 6 mesecev. Kazenska oblast pristoji c. kr. okrajnim glavarstvom.

Kdo je dolžan prispevati za vaškega črednika?
Vaščani v L. odnosno gospodarski odbor so na skupnem zborovanju sklenili, da ne sme noben posestnik svoje živine na skupnem vaškem pašniku, ki je zemljeknjižno vpisan na „vas L.“, več sam pasti, marveč se bo v ta namen najel skupni vaški črednik, ki ga bodo plačevali vsi posestniki. Ta sklep so utemeljili s pomanjkanjem pastirjev, češ da nima vsak posestnik za to pripravnih otrok in nadalje s tem, da je paša, ako jo opravlja ena sama, ki je zato sposobna, cenejša. Na podlagi tega sklepa je županstvo zahtevalo od dveh posestnikov prispevek za črednika in ker ta dva nista hotela plačati, je jima zarubilo eno živinče in slamoreznico. Proti rubežni sta se prizadeta posestnika pritožila na deželni odbor, češ da jima ni treba črednika, ker domačo živino pasejo njuni otroci. Deželni odbor goriimenovanega sklepa gospodarskega odbora ni smatral kot javnopravno obveznost za vse upravičence „vaške“ paše, marveč zgolj za prosto privatnopravno pogoditev med tistimi vaščani, ki so gornjemu sklepu gospodarskega odbora pritrtili in ki je tedaj obvezen le za dotične posestnike, ne pa tudi za druge, ki stem sklepom niso bili zadovoljni. Merodajna za stališče deželnega odbora so bila določila §§ 64. in 71. občinskega reda kranjskega, ki govore o uživanju občinske in podobčinske imovine odnosno o davščinah, ki jih imajo plačevati dotični upravičenci. Glasom § 64. o. r. sme odbor ustanoviti, da bodo uživalci občinske ali podobčinske imovine, za koristi, ki jih imajo, plačevali v blagajno odbora gotovo letno davščino ali pa namesto nje ali poleg nje enkratni znesek kot nakupnino. Poleg teh davščin zadenejo po smislu § 71. obč. reda upravičence javne imovine lahko še drugi stroški, seveda v kolikor se ne morejo pokriti iz blagajne odbora. Semkaj spadajo stroški od javne imovine na davkih in na drugih davščinah (n. pr. za zemljski davek), stroški za nadzorstvo (n. pr. za poljske čuvaje) in za obdelovanje. Plačila za vzdrževanje posebnega vaškega črednika pa se ne morejo prištevati niti k davščinam za uživanje imovine, kakor jih omenja § 64. o. r., niti k drugim stroškom naštetim v § 71. občinskega reda ter vsled tega ne morejo biti obvezna za vse upravičence vaške paše v L.

Zatiranje vran in škodljive divjačine. Vsled prepovedanega streljanja so se razne škodljive ptice kot vrane, srake, vrabci in tako dalje ter nekatere druge škodljive živali tako pomnožile, da delajo kmetijstvu občutno škodo. Turšico, ki je letos na Dolenjskem in v Belikrajini že vsled suše veliko trpela, zasledujejo vrane in srake, kuretnini pa napravljajo lisice znatno škodo. Zadnje so postale že tako predrzne, da piščeta pred hišo ob belem dnevu niso več varne pred njimi. Kako preprečiti škodo? Raba orožja v ta namen je prepovedana, drugih vspešnih sredstev pa ni!

Res je bilo treba orožje takoj v začetku vojske oddati in vsako streljanje je bilo prepovedano, toda c. kr. deželna vlada je že leta 1915, uvidevši nujno potrebo, naredila za posamezne okraje izjemo. Prepoved streljanja v ta namen za okrajna glavarstva Litija, Kočevje, Krško, Novo mesto in Črnomelj se je razveljavila z odlokom z dne 17. septembra 1915, št. 24.780, za okrajno glavarstvo ljubljanska okolica in pa mesto Ljubljana pa z odlokom deželne vlade z dne 9. oktobra 1915 št. 27.968.

V zmislu teh odlokov smejo tedaj zanesljive osebe, ki so si preje izposlovale v to potrebno dovoljenje, preganjati vrane in druge škodljive živali, ki ne spadajo med lovne živali s strelnim orožjem.

Glede okrajev Kranj, Radovljica, Kamnik, Logatec in Postojna se razveljavljenje te prepovedi ne more pričakovati. Da se pa škoda tudi v teh krajih prepreči, je c. kr. deželna vlada pripravljena posameznim posestnikom iz teh okrajev pod pogojem, da temu pritrdi c. in kr. armadno poveljstvo podeliti dovoljenje za streljanje. Osebe, ki bi to dovoljenje hotele dobiti, naj se obrnejo z vlogo na pristojno c. kr. okr. glavarstvo direktno ali pa potom županstva.

Glede zatiranja škodljive divjačine (lisice, kune, jazbeci itd.), ki se je sedaj zelo pomnožila, je c. kr. deželna vlada naročila vsem podrejenim okrajnim glavarstvom, da vse potrebno ukrenejo, da se škodljivce kolikor mogoče zatre. Uplivati morajo na najemnike lovov, da jo ti z vsemi sredstvi preganjajo in zatirajo.

Nove knjige.

Navodilo za rejo domačih zajcev na deželi. Pod tem naslovom je ravnokar izšla v Katoliški bukvarni v Ljubljani, knjižica, ki jo je sestavil vodja zajčarne 5. armadnega poveljstva v Ljubljani stotnik-avditor dr. Štefan Voszka. Slovenski prevod je oskrbel Alojzij Jamnik. Enako knjigo smo pri nas že dolgo časa pogrešali. Lahko trdimo, da je bil prvi in glavni vzrok, da se zajčjereja pri nas dosedaj ni razvila tako, kot bi se lahko, ta, da ni bilo v tej zadevi nobenih navodil, nobenega pravega pouka. — Onim, ki se za zajčjerejo zanimajo, priporočamo knjižico prav toplo.

Spolna nevarnost. Napisal c. kr. črnovojni nadzdravnik in primarij deželne bolnice dr. Fr. Derganc. Ponatis iz „Pozdrav iz domovine“. Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani. Majhna, 16 strani obsegajoča knjižica z vsebino, ki je razvidna iz naslova, je primerna zlasti za današnji čas. Knjižica stane le 10 vin. in se odraslim priporoča.